

Delia-Anamaria Răchișan, *Formulele magice și antropologia vârstelor. Magia cuvântului în Maramureș, București, Editura Academiei Române, 2014, 260 p.*

Sintagma „antropologie a vârstelor” ar putea să sugereze existența unui domeniu al antropologiei care studiază comportamentele specifice grupelor de vârstă și funcțiile lor culturale. Luat ca atare, termenul nu și-a găsit însă un loc în discursul de specialitate, dar nu pentru că ar fi lipsit de referință. Dimpotrivă: grupurile de vârstă și riturile lor de trecere au făcut parte în mod natural din mai toate perspectivele antropologice. De vreme ce antropologia și-a înțeles obiectul de studiu, cultura, ca fiind *comportament bazat pe norme*, este firesc ca modelele comportamentale specifice grupelor de vârstă să fie considerate ca făcând parte din obiectul de studiu privilegiat. *Coming of Age in Samoa* (Margaret Mead, 1928) nu se vrea o carte de „antropologie a vârstelor”, după cum nu se vor nici *The Nuer* (Evans-Pritchard, 1940) sau *Forme străvechi de cultură poporană românească: studiu de paleoetnografie a cetelor de feciori din Țara Oltului* (Traian Herseni, 1977). Comportamentele specifice grupurilor de vârstă, ca și ritualurile de trecere de la o vârstă la alta, reprezintă un obiect de studiu al antropologiei culturale și sociale (unul destul de vechi), fără a face însă, cel puțin deocamdată, obiectul unei ramuri distincte a acesteia.

Dar așa cum s-a conturat, de exemplu, un subdomeniu al antropologiei precum antropologia sexelor, nu exclud posibilitatea de a se preciza pe viitor și o antropologie a vârstelor – ținând cont de tendința actuală a științelor sociale de a aduce în centrul cercetării ceea ce până recent era considerat periferic, minoritar, și de a privi ca fiind construite cultural anumite „caracteristici” (precum sexul sau vârsta) care până nu demult erau considerate ca fiind date în mod natural. De altminteri, au început deja să apară studii izolate de antropologie a copilăriei și tineretii sau de geroantropologie (vezi, de exemplu, David F. Lancy, Jay Sokolovsky). Diferența dintre cercetările vechi și cele noi stă în faptul că cercetările vechi puneau accentul pe cultură, pe modul în care se transmite aceasta de-a lungul generațiilor sau pe raportul dintre cultură și personalitate, în vreme ce studiile mai noi sunt interesate de experiențele propriu-zise ale indivizilor dintr-o grupă de vârstă, de modul în care ei înșiși contribuie la încheierea unui model cultural. În raportul individ–cultură, cercetările mai vechi erau centrate pe soarta culturii, în timp ce investigațiile mai noi – pe cea a individului.

Formulele magice și antropologia vârstelor nu este, propriu-zis, o carte de antropologie (nu utilizează metodele specifice și nu are nici caracterul teoretic al unei investigații antropologice), dar se înscrie pe linia unui tip de cercetare care a făcut istorie în România – monografia etnografico-folclorică. Riguros vorbind, obiectul cercetării nu este constituit aici de vârstele individului, ca atare, ci de modul în care formulele magice se distribuie pe grupuri de vârstă. Așadar, nu o antropologie a vârstelor, ci o etnografie a formulelor magice în zona Maramureșului, un demers etnologic (expozitiv și explicativ) de punere în ordine a materialului folcloric maramureșean în funcție de vârstele individului – și tocmai în

această sistematizare (care are la bază lecturi dintre cele mai diverse, dar și cercetări de teren personale) constă originalitatea lucrării.

Organizarea tradițională a societății se face pe baza mai multor criterii. Un astfel de criteriu îl constituie, de pildă, gradele de rudenie. Un altul – grupele de vârstă. Fiecare grupă de vârstă are un statut identitar propriu, exprimat prin simboluri și comportamente specifice. În societatea tradițională, vârstele individului sunt normate/reglementate sub forma unor coduri care tind să genereze comportamente stereotipe. Rolul vârstei în structurarea societății nu este însă specific comunităților exotice și tradiționale. Vârsta rămâne și în societățile contemporane un modelator esențial de comportamente specifice – de la cele lingvistice la cele vestimentare –, iar integrarea în grupe de vârstă este, și aici, o exigență socială însoțită de norme și interdicții (tacite sau explicite) a căror încălcare declanșează mecanisme punitive. Vârstele omului au, așadar, nu doar o relevanță individuală, ci și una *culturală*. Există însă o diferență esențială (cel puțin una) între societatea tradițională și cea modernă în această privință. În societatea tradițională, trecerea de la o grupă de vârstă la alta era asigurată prin intermediul unui complex ritualic care avea rolul de a înlesni separarea de vechiul grup și, în același timp, integrarea în noul grup de apartenență. Cu alte cuvinte, tranziția indivizilor de la o grupă de vârstă la alta ținea, în trecut, de *competențele comunității*. În prezent, individului *i se cere* să fie integrat într-o grupă de vârstă și să adopte comportamentele specifice acesteia, dar fără să i se fi asigurat, în cadru instituționalizat, controlat, trecerea și inițierea la noul statut. Dacă un astfel de dezechilibru este sau nu o sursă de nevroză, dacă generează sau nu dificultăți în maturizarea indivizilor și, implicit, în integrarea lor socială rămâne să stabilească studiile viitoare. *Formulele magice și antropologia vârstelor* se ocupă de rolul pe care îl au expresiile lingvistice (ceea ce autoarea numește „magia cuvântului”) în complexul ritualic de inițiere a indivizilor în cadrul grupelor de vârstă la comunitatea tradițională maramureșeană.

Mona Mamulea